

## بررسی جداره‌ها و تأثیر آن بر القاء حس چهارباغ شمال شرق صفوی شیراز (از دروازه قرآن تا پل علی ابن حمزه)

علی پورزال<sup>1\*</sup>، دکتر ملیحه تقی پور<sup>2</sup>، حجت ریسی<sup>3</sup>، فهیمه رضایی<sup>4</sup>

1- کارشناس شهرداری شیراز، ایران، ali.poorzal@gmail.com

2- استادیار، گروه معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران، malihe\_taghipour@yahoo.com

3- کارشناس شهرداری شیراز، ایران، hojjat.raisee@gmail.com

4- کارشناس معماری، شیراز، ایران، fafa.rezaei@gmail.com

### چکیده

محورهای چهارباغ از جمله فضاهایی بودند که در دوره صفویه بسیار مورد توجه قرار گرفته و ساخت آن‌ها جان دوباره ای به شهرهای ایرانی تزریق کرد، شیراز نیز از این حیث مستثنی نبود و به دستور شاه اسماعیل صفوی دو محور چهار باغ در خروجی های شهر که یکی در شمالغرب شهر بعد از دروازه آهن (چهارراه زند)، خیابان زند کنونی (که امروزه از بین رفته است) و دیگری در شمالشرق شهر حذفاصل دروازه قرآن تا دروازه اصفهان (خیابان حافظ کنونی) ساخته شده که از ارزشمندترین عناصر شهری زمانه خود محسوب می شده است که به لحاظ موقعیت جغرافیایی و دارا بودن سبقه تاریخی و خاطره ای مهمترین محور شهر شیراز بوده و باغ هایی نظیر باغ جهان نما، باغ نو، باغ ملی، آرامگاه علی ابن حمزه و... را در دل خود جای داده است. با توجه به فراموشی این محور که از دوره پهلوی اول آغاز گردیده و با اقدامات صورت گرفته آسیب های بصری گوناگونی به این محور وارد گردیده، لذا با کاوش های صورت پذیرفته در منابع و مکتوب و تصویری، میتوان به ادراک احساس قرارگیری در این محور باغی در بازه های زمانی مختلف و همچنین پژوهش در جداره های این محور که به عنوان اولین چشم انداز بصری نمایان است، و تأثیر آن بر القاء حس چهارباغ مورد بررسی قرار گرفته است که نهایتا در نتایج این پژوهش نشان از وضعیت کنونی جداره ها و تبیین آینده جداره ها دارد.

واژه‌های کلیدی: جداره - حس مکان - چهارباغ شیراز

### مقدمه

انسان کنجکاو است و می‌خواهد گذشته و آینده را احساس کند و بر طول زندگی خود بی افزاید. گردش و اقامت در باغ‌های قدیمی او را به گذشته می‌برد، زمان و شرایط و نوع زندگی را احساس می‌کند و به زندگی بعد بیشتری می‌دهد (آریانپور، ۱۳۶۵، ۴۸). در تاریخ شهرسازی دوره صفوی، ازجمله عناصر نمادین، خیابان‌های (چهارباغ) عریض و مستقیمی است که از عناصر اصلی توسعه و بهسازی شهرها در این عصر بوده‌اند (قلی پور، ۱۳۹۳، ۳۴). حاکمان نخستین صفوی، پایتخت های جدیدشان را با اتصال باغ شهرهایی به شهرهای موجود برپا می کردند که حول نوع خاصی از فضاهای باغ عمومی میدان و خیابان سازماندهی شده بود. این باغ‌های عمومی صحنه اصلی اجرای مراسمی بود که وسیله ای برای برقراری حاکمیت بر اقوام محلی و مهار کردن آن‌ها و جذب صاحب منصبان خارجی بود (عالمی وجیحانی و رضایی پور، ۱۳۸۷، ۶۵). در شهر شیراز نیز همانند اصفهان ساخت خیابان‌های چهارباغ آغاز گردید و تا سال‌های طولانی این خیابان‌ها پدیدآورنده اولین تصویر ذهنی گردشگران از شیراز باشد. در مورد حس مکان، با توجه به ارجاع آن به انسان و علی‌رغم آن‌که احساس با ادراک متفاوت و مقدمه آن است، در برخی از مواضع و ازجمله در مورد تعبیر "حس مکان" که احساس جایگزین ادراک شده است، با پذیرش